

EĞİTİM: TÜRKİYE'NİN AVRUPA YOLUNDA "OLMAZSA OLMAZ" I

EĞİTİM: TÜRKiYE'NİN AVRUPA YOLUNDA "OLMAZSA OLMAZ" I

Bu yayın, Batuhan Aydagöl tarafından yazılan ve Turkish Policy Quarterly
(www.turkishpolicy.com) dergisinin Bahar 2006 sayısında yayınlanan "Education:
An Overarching Acquis For Turkey" makalesinin çevirisidir.

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), eğitim politikaları ve karar verme s¼reçlerine, araştırma, savunu ve izleme yoluyla katkıda bulunmak üzere, Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi bünyesinde uygulamaya konulmuş bir projedir.

ERG, Açık Toplum Enstitüsü, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Aydın Doğan Vakfı ve Sabancı Üniversitesi tarafından desteklenmektedir.

Ocak 2007

İPM | IPC İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ
SABANCI ÜNİVERSİTESİ KAMPUSU
ISTANBUL POLICY CENTER
AT SABANCI UNIVERSITY

AÇIK TOPLUM ENSTİTÜSÜ

ANNE ÇOCUK EĞİTİM VAKFI

AYDIN DOĞAN VAKFI

Sabancı
Üniversitesi

Bu raporun bütün hakları Sabancı Üniversitesi'ne aittir.

ÖZGEÇMİŞ

BATUHAN AYDAGÜL, MA

Batuhan Aydagül 1994 yılında Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi'ni bitirdi; Harvard Üniversitesi Extension School'da yönetim ve finans üzerine dersler aldı. Finans ve özel eğitim kurumlarında edindiği iş deneyiminden sonra, 2002 yılında Stanford Üniversitesi'nden Uluslararası Eğitim Yönetimi ve Politika Analizi yüksek lisansını aldı. Burada "Ulus-devlet yeniden canlanıyor: Türkiye'de laik zorunlu eğitimin yaygınlaştırılması" adlı bitirme çalışmasında sekiz yıllık zorunlu eğitime geçiş politikasının analizini ve bu süreçte ulusal ve uluslararası kurum ve eğilimlerin etkileşimini ele aldı.

2003'te kuruluşundan bu yana Eğitim Reformu Girişimi'nde görev alan Batuhan Aydagül, IV. Türkiye İktisat Kongresi kapsamında Eğitim ve İnsangücü Çalışma Grubu raporunu kaleme aldı ve Dünya Bankası Eğitim Sektörü Araştırması'nın hazırlanması sürecinde aktif rol oynadı. Eğitimle ilgili olarak özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği, eğitim hakkı, Türkiye'de eğitim reformunun önemi ve sivil toplumun eğitim politikası sürecine katılımı olmak üzere birçok konuda çalışmaları var.

EĞİTİM: TÜRKİYE'NİN AVRUPA YOLUNDA "OLMAZSA OLMAZ" I

Türkiye, sürdürülebilir kalkınmanın yaşama geçirildiği, rekabetçi ekonomiye sahip bir bilgi toplumuna dönüşmeyi ve Avrupa Birliği üyesi olmayı hedefliyor. Eğitim, bu hedeflerin gerçekleştirilmesi, eşitlik, kalite, demokratik yurttaşlık eğitimi ve sosyal sermayenin oluşturulması konularında stratejik öneme sahip. Bu alanda başarılı olunamazsa, özellikle toplumsal içerme ve bütünleşme, rekabet gücü ve hukuki reformların yaşama geçirilmesiyle ilgili risklerin ortaya çıkması söz konusu olacaktır. Bu makale, eğitim doğrudan bir kazanım alanı olmamakla birlikte, sözkonusu risklerin Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecini zora sokacağını savunmaktadır.

Türkiye, genç nüfusu, artan yaşam beklentisi, azalan doğurganlık oranı gibi demografik eğilimleriyle toplumsal ve ekonomik kalkınma alanlarında bir fırsat penceresine sahiptir. Ancak bu fırsat, kısıtlı bir zaman dilimi için geçerlidir ve gerçekleşmesi, eğitim alanındaki değişimlerin yaşama geçirilmesine bağlıdır. Çalışma nüfusunun genel nüfusa oranı 2020'ye kadar yüzde 69'a çıkacak, 2025'ten itibaren ise inişe geçecektir. 2020'de çalışma yaşına varacak olan 12 milyon gence sağlıklı ve nitelikli bir eğitim ortamı sunmak için zaman gelip geçmektedir.

Eğitim, Türkiye'nin Avrupa ile bütünleşmesi açısından kritik önemdedir. Eğitimin niteliğini ve etkililiğini artırma hedefleri tüm AB ülkeleri için geçerlidir. Bazı hedefler ise, Türkiye'ye özgüdür. Türkiye, önümüzdeki on yıl içinde, tüm çocukların kaliteli eğitime erişmesini, işgücünün rekabetçi bir ekonominin gereksinim duyduğu beceri ve yeterlilikleri edinmesini ve yetişkinlerin yaşam boyu eğitim olanaklarından yararlanmasını sağlayacak kapsamlı bir eğitim reformunu planlayıp gerçekleştirmek zorundadır. Bu reformun başarısı, Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal kalkınmasını, dolayısıyla AB üyelik sürecini olumlu etkileyecektir.

Bu reformun gerçekleşmemesi durumunda ise özellikle toplumsal içerme ve bütünleşme, rekabet ve yasal reformların uygulamaya konması konularında riskler oluşacaktır. Eğitim doğrudan bir kazanım alanı (**acquis communautaire**) olmadığı halde, sözkonusu riskler Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecini zora sokacaktır.

Bu makalede, iki nedenle küresel bir bakış açısı benimsenmiştir. İlk olarak, Türkiye'nin baş etmeye çalıştığı sorunların hiçbiri Türkiye'ye özgü değildir. Birçok ülke, kalkınma düzeyinden bağımsız olarak, benzer sorunlarla boğuşmaktadır. Daha fazla insana daha nitelikli eğitim sunma yönünde süregiden bir uluslararası çaba, hatta rekabet vardır. İkinci olarak, ulusal eğitim politikalarında yerel ve uluslararası koşul ve aktörler birbirini etkilemektedir.¹

1 Batuhan Aydagül, **The Nation-State Strikes Back? The Expansion of Secular Compulsory Education in Turkey**, (Stanford University: Unpublished Monograph, 2002).

KÜRESEL BAĞLAM

1990'ların başında itibaren, eğitime verilen önem giderek artmıştır. Bu ilginin iki nedeni vardır. Birincisi, dünyanın temel eğitim olanaklarına sahip olmayan milyonlarca çocuğu kaldıramayacağına farkına varılmıştır. Bu tutum değişikliğinin çarpıcı örneklerinden birisi, Herkes için Eğitim Konferansı² ve konferansın ardından başlatılıp sürdürülmekte olan küresel kampanyadır. Birleşmiş Milletler 2000 yılında **Herkes için Eğitim** kampanyasının amaçlarını, yoksulluğu yeryüzünden silmeyi hedefleyen "Binyıl Kalkınma Amaçları"na katmıştır. Senegal'in başkenti Dakar'da aynı yıl düzenlenen Dünya Eğitim Forumu'nda, kampanyanın onuncu yılı münasebetiyle, kampanya amaçlarına 2015'e kadar ulaşma taahhütü yinelenmiştir. Birleşmiş Milletler organları, OECD Kalkınma Yardım Komitesi'ndeki gelişmiş ülkeler ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, kaynaklarını geliştirmekte olan ülkelerde ve üçüncü dünya ülkelerinde temel eğitime erişimi arttırmaya yönelik çalışmalara aktarmaya başlamıştır.

Öte yandan küreselleşme ekonomik rekabetin doğasını değiştirmiş, insan sermayesinin nitelik ve derinliğinin, verimlilik, yenilik ve büyümedeki rolünü arttırmıştır. Bilim ve teknolojiye hızlı gelişme, üretim sürecinde bilginin öneminin artması, emek, sermaye ve mal ve hizmetlerin artan akışkanlığı, endüstrileşmiş ve geliştirmekte olan ülkelerin eğitime odaklanmasına neden olmaktadır.

Japonya, Hong Kong, Singapur, Güney Kore ve Tayvan gibi doğal kaynakları zengin olmayan Güney Doğu Asya ülkeleri, bu eğilimleri 1960'larda gözlemleyip, avantajlı demografik eğilimlerinden yararlanmışlardır. Çin, Malezya ve Tayland da aynı yolu takip ettikçe, küresel rekabet özellikle ABD ve Avrupa'yı zorlamaya başlamıştır. ABD ve Avrupa'nın, rekabet güçlerini arttırmadaki kritik başarı faktörü işgücünün eğitimliliğini arttırmaktır.

AVRUPA BOYUTU

Avrupa Birliği, 1990'larda işsizlik sorununu çözmeye odaklanmıştır. 1993'te, dönemin Komisyon Başkanı Jacques Delors'un, zirveler aracılığıyla yapısal ve kapsamlı siyaset üretimi ve giderek siyasi koalisyon oluşturmak amacıyla başlattığı entelektüel çalışma, 2000 Lizbon Bildirgesi'ne yol açtı. Lizbon Avrupa Konseyi, "daha çok ve daha iyi işlerle ve daha büyük toplumsal kaynaşma ile sürdürülebilir ekonomik büyüme yetisine sahip, dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi-temelli ekonomisi olma" biçiminde iddialı bir hedef saptadı. Bu hedefe 2010 yılına kadar ulaşmak için geliştirilen stratejilerin başında eğitime yatırım geliyordu.

Avrupa, eğitimi vurgulamaya Lizbon Bildirgesi öncesinde başlamıştı. 1990'larda insan kaynakları gündemin en başında yer alıyordu ve eğitim ve öğretimin, kişilerin yaşam boyu olanaklarını belirleyen anahtar olduğu inancı güçlenerek ekonomik ve toplumsal politikalara yansımıştı.³ Ancak, ulusal ölçekte eğitimden sorumlu olan üye devletlerin hepsinin bu inancı etkili politikalara dönüştürebildiği söylenemez. Ülkeler arası işbirliği ve eşgüdüm de sınırlıydı.

Lizbon Bildirgesi'nin tüm stratejinin çekirdek öğelerinden olan açık eşgüdüm yöntemiyle eğitimin çağdaşlaştırılmasına ivme kazandırması umuluyordu. Eğitim Konseyi tarafından hazırlanan "Eğitim ve öğretim sistemlerinin somut gelecek hedefleri" raporu, Eğitim ve Öğretim Genel Müdürlüğü'ne ve üye ülkelere Avrupa Birliği'nde eğitim ve öğretim sistemlerinin kalitesini ve etkinliğini arttırmak, tüm eğitim ve öğretim sistemlerine erişimi kolaylaştırmak ve bu sistemleri dünyaya açmak için bir işbirliği ve eşgüdüm çerçevesi

² Sözkonusu konferans, UNDP, UNICEF ve Dünya Bankası tarafından 1990'da Tayland'da düzenlendi. Konferansta, hükümetler, uluslararası hükümet kurumları ve sivil toplum örgütleri bir araya geldi.

³ Hywell Ceri Jones, **Lifelong Learning in the European Union: whither the Lisbon Strategy.** European Policy Center Issue Paper No. 34. 2005.

sundu. Avrupa Birliği, böylece eğitimin potansiyeline yönelik inancı tamamlayan ve açık amaçları, stratejileri ve eylem planları olan bir ortak çerçeveye kavuştu.

Ancak şu ana kadarki gelişmeler çok iç açıcı değil. Avrupa Birliği'nin 2010 yılında dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi temelli ekonomisi olma hedefinin gerçekleşmeyeceği söylenebilir. Ekonomik büyüme, ABD'den geridedir. OECD'nin baş ekonomisti Jean Philippe Cotis'e göre, "Fransa, Almanya ve İtalya'da kişi başına GSYİH ABD'nin yüzde 30 altındadır ve bu farkın açılmaya devam edeceği anlaşılmaktadır."⁴ Cotis, bu zorluğun üstesinden gelebilmek için, işgücü verimliliğini artırmayı önermektedir.

Accenture şirketinin CEO'su William D. Green, insan sermayesine yatırımın daha üretken ve rekabetçi bir işgücü yaratılmasındaki kritik rolünü vurgulamaktadır.⁵ Bu kanı, eğitim ve becerilerin Avrupa'nın hedefine ulaşmasında kilit rol oynadığını söyleyen OECD Eğitim Dairesi Göstergeler ve Analiz Birimi Başkanı Andreas Schleicher'in makalesinde de yer almaktadır.⁶ Ancak, PISA (OECD Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) sonuçlarının da gösterdiği gibi, birçok Avrupa ülkesinde eğitim, yeni ekonomi için gerekli becerileri sunmaktan acizdir. Schleicher, Avrupa'nın düşük ücretlerle düşük vasıflı iş sunan ülkelerle rekabet ettiği günlerin geride kaldığı uyarısında bulunmaktadır: "Avrupa'nın okul sistemleri, çağdaş toplumların gereksinimlerini karşılayacaksa, önemli atılımlar yapmak zorundadır."⁷

TÜRKİYE PARADOKSU

Türkiye, ekonomik ve toplumsal paradokslar ülkesidir. Bir yandan seçkinler kulübündedir. 1961'den beri OECD üyesidir, 1963'ten beri de Avrupa Ekonomik Topluluğu ile yakın ilişki içindedir. 2004 Dünya Kalkınma Göstergeleri verilerine göre, dünyanın en büyük 20 ekonomisi arasındadır. GSMH'si dört yıllık peşpeşe büyümenin ardından 2005 yılında 360,9 milyar dolara çıkmış, kişi başı gelir 5000 doları aşmıştır. 2005 Dünya Rekabet Listesi'nde yedi sıra yükselmiş, Yunanistan, Slovenya, İtalya ve Polonya'yı geride bırakarak 48. sıraya tırmanmıştır.

Öte yandan Türkiye 2005 Dünya Kalkınma Endeksi'nde 2003 verilerine göre 94. sıradadır. Bu, orta düzeyli insanî kalkınma grubunun ortalarında bir yerdir ve burada Romanya dışında hiçbir OECD ya da AB üyesi ülke yoktur. Göstergelere bakılırsa, ekonomik gelişme, insanî gelişmenin fersah fersah önünde gitmektedir. Bu uçurumun iki temel nedeni vardır: İlki, 20. yüzyılın son çeyreğinde yaşanan yüksek nüfus artış hızıdır: Nüfus 1970'ten 2003'e iki kat artarak 70 milyona çıkmıştır. Türkiye'nin ekonomik kalkınması bu artışı karşılayacak denli güçlü değildi. İkinci etkense, özellikle nüfus artışı gözönüne alındığında sağlık ve eğitim alanındaki sosyal politikalara dönük bir siyasi tutumun eksikliğidir.

Bu paradoks, eğitimde de gözlenebilir. Türkiye'nin bazı zorlukları, düşük gelirli ülkelerin yaşadığı türdendir. Eğitimde eşitsizlik, en çarpıcı örnektir. Eğitim ve öğretime eşit erişim bağlamında önemli bir "toplumsal eşitsizlik" sorunu vardır. Bir diğer örnek de okul öncesi eğitime erişimdir. Okul öncesi eğitim oranı, 2005'te yüzde 15 olmuştur ve bu oran düşük gelirli ülkelerin ortalamasından bile (yüzde 23) düşüktür.

Öte yandan, ülkemiz AB ve OECD ülkelerinin yüzyüze olduğu yaşam boyu öğrenme, mesleki ve teknik eğitim, yüksek öğretim, öğretmen politikaları, eğitimde bilgi ve iletişim teknolojileri ve eğitimin niteliği ve etkililiği gibi konularla da uğraşmaktadır.

⁴ Jones Jean-Philippe Cotis, **Getting the Agenda Right: Strategies for Spurring Growth and Creating Jobs** (The Lisbon Council Young Leaders Congress: Brussels, 14 March 2005), p.1.

⁵ William D. Green, "Foreword," **Jobs of the Future** (Accenture, 2005), p.2

⁶ Andreas Schleicher, **The Economics of Knowledge: Why Education is Key for Europe's Success** (Lisbon Council Policy Brief, 2006), p.8.

⁷ age, p.4

Son olarak, Türkiye demokrasisi için kritik önemde olan iki mücadele konusu vardır. İlki, 1990'ların ortalarından beri, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi Onyılı (1995-2004), Avrupa Konseyi "Demokratik Yurttaşlık Eğitimi" projesi (1997-2004) ve Avrupa Eğitim ile Yurttaşlık Yılı (2005) çerçevesinde uluslararası önem kazanmış olan **demokratik yurttaşlık eğitimi**, diğeri de yetişkin eğitimidir. Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının ortalama eğitim süresi erkekler için 6,8, kadınlar için 5,3 yıldır.

Aşağıda eşitlik, kalite, demokratik yurttaşlık eğitimi ve sosyal sermaye gibi, Türkiye ve AB üyeliği için yaşamsal önemde olan konular ele alınacaktır.

EŞİTLİK

Türkiye'de, kuzeybatıdan güneydoğuya artış gösteren ciddi cinsiyet, bölge ve toplumsal-ekonomik sınıf eşitsizlikleri bulunmaktadır. Güneydoğudaki kadınlar, en dezavantajlı grubu oluşturmaktadır. Türkiye'deki her beş kadından birinin okuma yazması yoktur. Her 10 kızdan biri, zorunlu ilköğretime katılmamakta, bu oran ortaöğretimde 10'da 3'e çıkmaktadır.⁸ Bu cinsiyet eşitsizliği, Türkiye'yi Ekvator Ginesi ile birlikte istisnai bir konuma itmektedir; çünkü kızlar aleyhine toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin görüldüğü diğer tüm ülkeler, düşük gelirli ülkelerdir. Daha da korkutucu olan, geleceğe yönelik öngörülerdir. Herkes için Eğitim Küresel Raporu'nda, Türkiye 2015 yılında yetişkin okuma-yazma bilmezliği sorununu çözmemiş olma riski taşıyan 20, cinsiyet eşitliğini sağlayamamış olma riski taşıyan 24 ülke arasında yer almaktadır.⁹ Bu noktada Türkiye'nin o dönemde AB tam üyesi olmayı hedeflediğini anımsatmak yararlı olacaktır.

Bölgeler ve toplumsal sınıflar arası eşitsizlik de vardır.¹⁰ Yoksul ailelerden on binlerce çocuk temel eğitime kayıtlı değildir. Ortaöğretim ve okul öncesi eğitime erişim ise daha da eşitsizdir. Kuzeydoğu, doğu ve güneydoğuda okullaşma oranı diğer bölgelerin gerisindedir. Öğrenci başına eğitim harcamasının en düşük olduğu 10 ilden dokuzu doğu ve güneydoğudadır. Onuncu şehir ise, yıllardır göç merkezi olagelen İstanbul'dur. Başarı alanında da eşitsizlikler göze çarpmaktadır. PISA sonuçlarına göre, Türkiye'nin okulları arasındaki başarı farklılığı, bütün OECD ülkelerinden daha yüksektir. Bu farkın üçte ikisi okulların ve öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyi ile açıklanmaktadır.

KALİTE

Türkiye, eğitim kalitesini yükseltmek için çok çalışmak zorundadır. Son PISA sonuçlarına göre Türkiye, matematik, okuma, fen ve sorun çözme becerilerinde AB ülkeleri arasında sonuncudur, OECD ülkeleri arasında da ancak Meksika'dan daha iyidir. Türkiye'deki öğrencilerin yalnızca yüzde 2,4'ü matematik dalındaki yedi yeterlilik düzeyinden en iyisine sahipken, en kötü üç düzeyin üzerine çıkmayanların oranı yüzde 75'tir (OECD ortalaması yüzde 47). İyi sonuç alan öğrenci oranında Türkiye ABD'yi geçmekte (yüde 2,2), ancak OECD ortalaması olan yüzde 4'ün altında kalmaktadır.

Ulusal değerlendirmeler ve üniversite giriş sınavları da, uluslararası değerlendirme bulgularını desteklemektedir. Fen Lisesi, Anadolu Lisesi ya da özel lisede okumayan öğrencilerin iyi bir üniversiteye girme şansı çok düşüktür. Bu okullara ise, ilköğretim mezunlarının ancak yüzde 10-12'si girebilmektedir. Giremeyenlerin kendilerine bilgi toplumu için gereken becerileri de, herhangi bir gelecek umudunu da vermektense uzak genel liselere ya da meslek liselerine gitmekten başka çaresi yoktur. Kısaca denebilir ki, Türkiye seçkin bir yaklaşımla bir avuç iyi öğrenci eğitmekte, diğerlerine ise kaliteli eğitim sunmamaktadır.

⁸ Devlet İstatistik Enstitüsü, **Nüfus ve Kalkınma Göstergeleri** (Ankara: 2006).

⁹ UNESCO, **Education For All Global Monitoring Report 2006** (Paris: 2005).

¹⁰ World Bank, **Turkey Education Sector Study. Sustainable Pathways to an Effective, Equitable and Efficient Education System for Preschool through Secondary School Education** (Washington DC: 2005).

DEMOKRATİK YURTTAŞLIK EĞİTİMİ

Avrupa Konseyi'ne göre demokratik yurttaşlık eğitimi, gençlerin ve yetişkinlerin toplumsal hak ve yükümlülüklerini kullanarak demokratik yaşama etkin katılımlarını sağlamak için tasarlanan bütün uygulama ve etkinlikleri içermektedir.

Demokratik yurttaşlık eğitimine gösterilen uluslararası ilgi, Türkiye'yi de kendi İnsan Hakları Eğitimi Programı'nı planlayıp benimsemeye sevk etmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, ilköğretim ve ortaöğretim ders programlarına insan hakları eğitimi koymuş ve haklar konusuna yönelik programlar geliştirmiştir. Ortaöğretim disiplin yönetmeliği, 2002 yılında çocuk haklarına göre uyarlanmış, 2003'te yeni ilköğretim yönetmeliği daha hak temelli bir yaklaşımla hazırlanmış, 2004'te ise "Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi" başlamıştır.¹¹

Türkiye'nin genel olarak müfredat ve sınıf içi uygulamalara ilişkin daha köklü bir değişime gereksinimi vardır: Çocukları eleştirel düşünmeye sevk etmek. Eleştirel düşünme, hem bireyleşme, hem de yurttaş olma açısından yaşamsal önemdedir.

Bireyleşme açısından bakıldığında, eleştirel düşünme insanların yaşamlarında doğru seçimleri yapma ve doğru çözümleri bulmaları açısından vazgeçilmezdir. Ayrıca, bağımsız düşünebilen özgür ve gerçek bireyler olmaları için de zorunludur.

Öte yandan, çağdaş demokrasilerde bireylerin toplumsal sorunlara duyarlı, toplumsal sorumluluk sahibi, dogmatik düşünceden uzak, katılımcı, bilgiye ve akla dayalı katılım yetisine sahip, kendi düşüncelerini oluşturabilen ve başkalarının düşüncelerini tutarlılık ve sağlamlık kriterleriyle, bilgi ve kanıtlar temelinde değerlendirebilen, duygudaşlık, tartışma ve uzlaşma becerilerine sahip olmaları bekleniyorsa, eleştirel düşünme yurttaş olmanın olmazsa olmazıdır.¹²

Ancak varolan yönetmelikler, müfredat, eğitim materyalleri, hatta okul binaları, öğrenciler arasında eleştirel düşünme yeti ve tutumlarını geliştirmeyi destekleyecek durumda değildir. Öğretmen eğitimindeki sorunlar ve nitelikli öğretmenlerin azlığı, eleştirel düşünmeyi olumsuz etkileyen diğer nedenlerdir.¹³

Türkiye, 21. yüzyılın başında, bu sorunu görmezden gelemez. Ülke, demokrasisini AB normlarına getirirken, insan haklarına saygının, çoğulculuğun, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün, siyasal katılımın başat olduğu bir demokratik ortamın oluşturulmasına katkıda bulunacak yurttaşlara gereksinim duyulmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2003 yılından beri sürdürülen müfredat reformu, öğrenmenin demokrasi ve ekonomik kalkınmanın gereksinimlerine yanıt vermesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu reformu değerlendiren bir rapora göre, "Yeni programlar... 'pasif yurttaş' modelinden 'aktif yurttaş'a doğru bir toplumsal dönüşümü hedeflemektedir. Ancak, bu programların uygulamaya geçilmesi ... daha uzun ve zorlu geçecek bir süreçtir..." ve bütün paydaşların sabırlı çabasını gerektirmektedir.¹⁴

¹¹ Batuhan Aydagül, "The Impact of the ECHR on Rights In and To Education in Turkey," in Jan De Groof and Gracienne Lauwers (eds.), **No Person Shall Be Denied The Right to Education: The Influence of the European Convention on Human Rights on The Rights To Education and Rights In Education** (Netherlands: Wolf Legal Publishers, 2004), p.529.

¹² İpek Gürkaynak, Füsün Üstel ve Sami Gülgöz, **Eleştirel Düşünme** (İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.2003), p. 12.

¹³ age

¹⁴ Eğitim Reformu Girişimi, **Öğretim Programları İnceleme ve Değerlendirme I: İlköğretim 1. Kademe**, İstanbul, 2005, s. 1.

SOSYAL SERMAYE

2000 nüfus sayımı verilerine göre, Türkiye’de 25-64 yaşları arasında 29 milyon kişi vardır. Bu da nüfusun yüzde 43’üne karşılık düşmektedir. Bunların yüzde 17’si okuma yazma bilmemekte, yüzde 20’si ortaöğretim, yalnızca yüzde 8’i yüksek öğretim mezunudur. Diploması olanların da çoğu, eleştirel düşünme yetilerine sahip olmayan “pasif yurttaş”lardır. Sonuçta, Türkiye ve demokratikleşme süreci, 18 yaş ve üzeri nüfus arasında yapılmış bir araştırmanın da gösterdiği gibi¹⁵, düşük sosyal sermaye düzeyinden muzdariptir. Sivil ve toplumsal yaşama katılım sınırlıdır, insanlar arasında güven ve hoşgörü eksikliği vardır ve otoriteye koşulsuz boyun eğme eğilimi egemendir.

Bu saptamalar, özellikle son birkaç yılda yaşanan yasal dönüşüm sürecinde politikalarla uygulama arasındaki açılan uçurum açısından endişe vericidir. Avrupa Birliği uyum sürecinde bu fark daha da büyüyebilir. Reformların uygulamaya nasıl yansıtılacağı, Türkiye’de ve Brüksel’de tartışma konusudur. Bürokrasinin direnişi gibi engellerin aşılması için başat koşul, siyasal iradedir. Ayrıca, insan sermayesine yatırım yapmaya yönelik daha azimli ve tutarlı çabalar, reformların yaşama geçirilmesini olumlu yönde etkileyebilir. Kamu çalışanlarının hizmet içi eğitimi bir süredir devam etmektedir. Ancak sonuç alınması için, daha çok kişiye daha kaliteli ve daha çok eğitim verilmesi gerekmektedir.

SONUÇ: BÜTÜNLEŞME YOLUNDAKİ RİSKLER

Türkiye sürdürülebilir kalkınma koşullarını sağlayan, rekabetçi bir ekonomiye sahip bir bilgi toplumuna dönüşmeyi ve Avrupa Birliği üyeliğini hedeflemektedir. Yukarıda değinilen zorluklar, ekonomik ve toplumsal krizlere yol açarak bu dönüşümü sekteye uğratabilir.

İlk risk, hem Türkiye hem Avrupa’da, toplumsal içerme ve bütünleşmenin sağlanamamasıdır. Tüm çocuklar, potansiyellerini gerçekleştirmelerine ve toplumsal hareketliliğe sahip olmalarına imkan verecek beceri ve yeterlilikleri kazandıracak kaliteli eğitim alma hakkına sahiptir. Bu sağlanamazsa, milyonlarca çocuk, eğitimsiz, işsiz ve en önemlisi mutsuz gençlere dönüşebilir. Bu, Fransa’daki ayaklanmaların da gösterdiği gibi, toplumsal kargaşa reçetesidir.¹⁶ Türkiye’de de benzer olaylar yaşanmakta, ancak diğer olgular devletin eğitim alanındaki neredeyse yarım yüzyıllık başarısızlığını gölgede bırakmaktadır. Genç nüfusun işsizliği, hem Avrupa, hem Türkiye için büyük bir toplumsal risk oluşturmaktadır. Eğitim, bu riskin hem belirtilerini, hem de nedenlerini giderecek etkili çözümlerden biridir.

¹⁵ Infakto Araştırma Atölyesi, **Türk Toplumunu ve Sosyal Sermaye Araştırması** (An Hareketi: İstanbul, 2006).

¹⁶ Yoğun işsizlik oranı, Ekim-Kasım 2005’te Fransa’da meydana gelen, BBC’ye göre 1968 öğrenci ve işçi ayaklanmalarından beri şehri en kötü etkileyen şiddet olaylarının temel nedenlerinden biri sayıldı.

İkinci risk, Türkiye ve Avrupa'nın rekabet güçlerini ve ekonomik büyüme oranlarını korumayı ve arttırmayı başaramamasıdır. Böyle bir başarısızlığın yaşanmaması için, emek üretkenliği ve verimliliğini arttırmak şarttır. Türkiye, özellikle şehirlerde kadınların işgücüne katılımının düşüklüğü yüzünden, işgücü katılım oranı düşüklüğü yaşamaktadır, Avrupa ise yaşanan nüfus ve azalan işgücü ile karşı karşıyadır. Türkiye, daha yüksek bir işgücü katılım oranı için, kadınların eğitim düzeyini yükseltmek zorundadır. Avrupa ise, "ekonomik büyüme oranının felakete yol açacak şekilde düşmesini önlemek ve şu andaki gelir düzeyini korumak için"¹⁷ istihdam oranını yüzde 63'ten yüzde 70'e çekmek zorundadır. Avrupa, bu hedefi gerçekleştirmek için, göçmenler ve engelliler gibi grupları işgücünün içine çekmenin yollarını aramakta, yaşlıların iş yaşamında kalması için yenilikçi politikalar üretmeye çalışmaktadır. Türkiye'nin genç nüfusunun, Avrupa'nın işgücü sorununa çözüm olabileceği yaygın bir kanıdır.

Bu iddia, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini destekleyenlerin en güçlü argümanlarından biridir. Ancak bunun gerçekleşmesi, eğitim ve öğretimin uluslararası işgücü piyasasına uygun becerileri sunup sunmayacağı ile yakından ilgilidir. Bu, işgücü üretkenliği açısından da önemlidir. Teknolojik gelişme, sürekli üretkenlik artışı olası kılar; ancak bu da insan kaynaklarının niteliğine bağlıdır. Hem Türkiye hem Avrupa, diğer endüstrileşmiş ve gelişmekte olan ekonomilerle yarışabilmek ve daha dinamik ve rekabetçi bir işgücüne sahip olabilmek için, daha nitelikli bir eğitim ve öğretim sunmak zorundadır.

Üçüncü risk, toplumsal bütünleşme ile ilgilidir. AB üyesi ülkelerdeki işgücü dolaşımı ve göç politikaları, birçok ırk, ulus, etnik köken, din ve kültürden insanı bir araya getirmiştir. Ancak son yıllarda Avrupa'da yaşanan olayların gösterdiği gibi, yerleşik nüfusla yeni gelenlerin kaynaşması zorlu bir süreçtir. Avrupa yurttaşlığı, birçok ülke için ulaşılması zor bir hedeftir. Avrupa Vakıflar Ağı'nın "Göç ve Bütünleşme", "Avrupa'da Demokrasiyi Öğrenme Girişimi" projeleri, bu zorlukların ciddiye alındığının göstergesidir.

Bu bağlamda, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği bazı üye ülkelerde hoş karşılanmamaktadır. Nihai karara kadar olan süre, Türkiye ve Avrupa'nın kendi yurttaşlarını hazırlayıp bütünleşmeyi aşamalı biçimde gerçekleştirmelerine yetebilir. Demokratik yurttaşlık eğitimi, hükümetlerin bu çerçevede kullanabileceği araçlardan biridir.

Son bir risk, Türkiye'nin, sivil ve demokratik bir topluma doğru hızlı ve köklü dönüşümü için yapılan hamleleri sindirme kapasitesidir. Bütün kamuoyu araştırmaları, nüfusun çoğunluğunun AB üyeliğine sıcak baktığını ve uyum sürecindeki değişiklikleri olumlu karşıladığını göstermektedir. Ancak bu değişikliklerin uygulanması ve yurttaşların yaşam niteliğini etkilemesi gerekmektedir. Eğitim düzeyinin düşük olması, yeni hak ve özgürlükler ile ilgili arz ve talebi ketleyerek bu süreci tehlikeye atabilir.

Özetle, Türkiye daha dinamik ve rekabetçi bir toplum yaratmak, yurttaşlarının becerilerini geliştirmek ve potansiyellerini yaşama geçirmek istiyorsa, eğitimin kalitesi ve etkililiği arttırılmalıdır.

Türkiye, uluslararası işgücü piyasalarında rekabet edebilecek ve aynı zamanda insan haklarına saygı, çoğulculuk, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü ve siyasi katılımın başat olduğu demokratik bir ortama katkıda bulunabilecek yurttaşlar eğitmeyi başarabilirse, gelecek için endişelenmesine gerek kalmayacaktır. Aksi halde, uyum sürecinin tüm başlıklarına uyum sağlamak bile Türkiye'ye AB üyeliğini getirmeyebilir. Her riskin aynı zamanda fırsat anlamına geldiği sıkça söylenir; ancak hem riskin hem de fırsatın bu kadar yüksek düzeyde seyrettiği pek az ülke olsa gerektir.

ERG

**EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ**

ERG RAPORLARI

SABANCI ÜNİVERSİTESİ

Karaköy İletişim Merkezi
Bankalar Caddesi 2, Kat 5
Karaköy 34420 İstanbul

T +90 (212) 292 50 44
F +90 (212) 292 02 95

www.erg.sabanciuniv.edu